

H
Små-
tryck

SANN SKILDNING
AF
MÖRDARNE
HJERTS OCH TEKTORS
LEFNADSÄFVENTYR
OCH
SISTA STUNDER
AF
K. R.

STOCKHOLM
DISTRIBUERAS AF J. W. SVENSSON.

PRIS 25 ÖRE.

A 163
50

H

SANN SKILDNING
AF
MÖRDARNE
HJERTS OCH TEKTORS

LEFNADSÄFVENTYR

OCH

SISTA STUNDER

AF

C. R. -----

STOCKHOLM
DISTRIBUERAS AF J. W. SVENSSON.

B 215
50

FRANZ SCHUBERT

Op. 10

MÖRDARNE

HJERTS OCH TEKTORS

REFRAGARVENTYR

SISTA STUNDEN

1828

STOCKHOLM

FRANZ SCHUBERTS VÄRDE

Hjerts och Tektors barndom

Om denna är ej mycket att säga. Det är först, sedan de hvar för sig uppträdde här i Stockholm, men isynnerhet sedan de på Långholmen kommo att göra hvarandras bekantskap och efter att ha flugit ut ur fångaburen, som de på allvar börja att låta tala om sig.

Emellertid ha vi några uppgifter att meddela från deras första lefnadsår.

Hjert

föddes den 5 September 1844 i Hogsby socken, Kalmar län. Hans egentliga namn var Eriksson. Nam-

net Hjert antog han först sedan han någon tid vistats i Stockholm. Det var hans faders soldatnamn; föräldrarne lefva ännu.

Redan i barndomen visade Hjert prof på det styfva lynne, som sedermera blef så utmärkande för honom. Han var dock såsom barn ej illa känd i sin hembygd. Hans föräldrahem var äfven — man skulle frestas att antaga motsatsen — ett ärligt och godt hem. Visserligen förde hans fader under soneas tidigaste år ett oregelbundet lefnadssätt; men han upphörde sedermera härmed. Modern var en i allo utmärkt qvinna, hvilken uppfostrade sin son så godt hon förstod. Han hade äfven under sin bättre tid en utpräglad ambition, den öfvergaf honom aldrig, kan man väl på ett visst sätt säga.

Det var en egenhet hos honom, som han sjelf omtalad. Från sin första barndom hade han en okufflig lust till allt, som lyste vackert — det erinrar om vilden och de målade glasbitarne — och var den största vän af granna kläder. I denna lust låg ett frö förborgadt.

Hemmet var fattigt och han ville ut i världen. Det är en allmän sed — långt ifrån den bästa — i det fattiga Kalmar län, att dess arbetsbehöfvande söner och döttrar skola begifva sig till Stockholm, hvilket för mången hägrar som ett Kanan, men är ett Sodom. Hjert anlände dit. Det som mest lyste honom i ögonen, önskade han att bli. Den gula och blå dräkten och framför allt den majestätiska hästen dref honom att gå in vid artilleriet. Han var då aderton eller nitton år gammal.

Tektor

föddes den 30 April 1838 i Svanhals socken i Linköpings län. Hvarken om hans barndom eller om hans föräldrahem är något godt att säga, som om Hjerts. Tektors egentliga namn var, i förbigående sagdt, Lundqvist. Han gjorde sig från spädate barndomen bekant för en mängd småknep. Härutinnan hade han godt föredöme. Dylikt lärde han sig i föräldrahemmet och var i detta fallet ett lydigt barn. Fadern var "känd i gåle" inom Svanhals församling, hans bröder, ty Tektor hade sådana, voro det äfven. Vi vilja endast erinra om den sorglustiga händelsen, då en Tektors broder hade tillgripit en vädur från en bonde jemte

rock och mössa från en annan. Det var om vintern och en qväll, som han lagade sig hem med sitt rof. Men på vägen mötte han den bonden, som egde väduren. Här var ej tid att förlora. Han klädde väduren i hatten och rocken och släpade så djuret på två fötter fram. När han mötte bonden, klagade han misslynt öfver att ha fått en rusig person att draga hem från krogen. Bonden kunde ej ana, att den rusige personen var hans egen vädur.

Tektor kom dock redan i ganska unga år ut i världen, såsom murarhandtlangare. Hade han också måhända ej under sin vistelse i föräldrahemmet gjort det, som lagen kunnat antasta honom för, om han än varit äldre, så hade han emellertid varit i godt tillfälle att odla sina onda instinkter.

Mellan Hjerts och Tektors barndomshem var det sålunda en stor skilnad. Och likväl förde deras lif dem till samma mål. Huru tillgick det? Hvem har sin skuld häri? Vi skola längre fram granska detta.

Tektor var på åtskilliga ställen och arbetade, innan han fattade det beslut att begifva sig till Stockholm. Han begaf sig dock slutligen dit i början på 60-talet.

Hitintills hade ej Hjert och Tektor ens sett hvar-
andr aoch skulle ej komma att göra det på ännu några år

II.

Hjerts och Tektors uppträdande i Stockholm.

Hjert.

Han var således anställd vid Svea artilleri. Derifrån har man få uppgifter om honom. Lifvet i en kasern är ock mycket enahanda; det är maskinens lif om man så får uttrycka sig. Det enda egentliga undantag är, när något subordinationsbrott inträffat. Maskinen har då visat att han åtminstone är vilddjur eller, lika ofta — menniska med tankar och känslor.

Hjerts öfvermodiga, styfva lynne kom honom föga till pass såsom artillerist. Här gälde det att tiga och lyda. Dragningskraften den lysande kläddräkten utöfvade på hans sinne syntes honom snart vara en löjlighet. Hans ställning blef honom slutligen odräglig. Han kujonerades isynnerhet af en bland sina förmän och med sina kamrater kom han föga öfverens. Hjert hade nämligen ej heller den för en knekt oundgängliga lasten — fylleri. Härför fick han uppbara åtskilligt.

Hjert funderade dag efter dag öfver på hvad sätt han skulle kunna komma från regementet. Öfverfalla någon af förmännen? frågade den vilda naturen inom honom. Härför ryggade han dock ännu tillbaka. Rymma? Visserligen kunde han göra det, men med utsigt att genast bli ertappad.

Stjåla?

Den tanken växte upp i hans själ. Han slog den dock genast ifrån sig; hitintills hade han alltid varit ärlig. Men ännu en gång var frestaren framme. För

hans sinne förespeglades frihet från artilleriet, mycket pengar, möjligheten att kunna förskaffa sig kläder af fint och dyrbart slag och ett oberoende lif.

Han valde den, vi frukta att vi måste säga det, sämsta utvägen. En afton när han hade beslutat att för hvad pris som helst komma från regementet, kände han sig öfvervunnen af ondskan inom sig.

Den natten begick han sin första inbrottsstöld. Härmed var tärningen för alltid kastad!

Han blef upptäckt och försökte ej att neka. Han sade orsaken, hvarför han stulit. Nu blef han ock utstruken ur rullorna. Det var detta han önskade.

Hjert undergick sitt första fängelsestraff, om vi ej misstaga oss, på Stockholms läns cellfängelse.

Det var först, sedan han kommit ut derifrån, som vi känna närmare till honom och som det tycktes att han för alltid beslutat att föra ett hederligt och arbetsamt lif. Han erhöll anställning såsom bergsprängare och uppenbarade härvid skicklighet och lust för sitt arbete. Hjert förtjenade ej obetydligt med penningar. Äfven nu gjorde han sig känd bland sina arbetskamrater såsom en nykter person. De ville, att han skulle vara med i deras vilda dryckeslag; nej det ville han ej gå in på.

En egenskap som låg i Hjerts natur, utbildade sig nu allt mer och mer. Han blef högmodig. Han hade en ogemen lust att uppträda som, hvad man i dagligt tal kallar, "halfherre". Förtjensterna voro ej så obetydliga, men de åttingo till prydligheter i klädedrägt.

En person, som den tiden kände Hjert, har omtalat hans egenheter. När han träffade en bekant, betraktade han alltid noga, huru denne var klädd. Han granskade alltid skarpt hans fotbeklädnad. Var det

någon, som innehade något dyrbart, såsom en silfverkedja, ett bättre ur, kunde han knappast slita sina ögon från detsamma. Han vidrörde det, han tog det mellan sina händer och syntes ha en stor lust att behålla det.

Låg häri roten till ett begär efter nästans egendom eller endast en sympati för det prydliga?

Men det var dock ej endast på kläder, som Hjert uppoffrade det han förtjenade. Han beherrskades af en passion eller för att tala tydligt: han var liderlig. Han hade mycket att beställa med fruntimmer, de månede nu ha godt rykte eller ondt rykte.

Gynnad som han var af de lättsinniga varelserna — på och *icke* på listan — ville Hjert gerna framstå för dem som en Adonis. Han hade äfven ett tilldragande utseende. Ständigt hade han massor af fruntimmersporträtter, hvilka han med stolthet visade.

Man hade skäl att tro, att han som älskade penningen så högt, skulle vara sparsam och gömma — den egenskapen hade t. ex. C. Fr. Lilja, både före uppträdandet som tjuf och sedermera. Men penningaringo för Hjert som de kommo. Han uppoffrade mycket på sina "tjangser", såsom han i likhet med den lägre befolkningen uttryckte sig.

Det blef snart brist på mynt. En fråga uppstod hos Hjert, huru han skulle få sådana utan arbete.

Härtill sällade sig en annan orsak. Arbetskamraterna som voro afundsjuka på Hjert fingo slutligen reda på, att han varit straffad för stöld. Dermed var han slagen till slant bland dem. Dagligen och idligen fick han höra, hvad han gick för. Att han arbetade och var ärlig, ansågs nästan som ett brott. Det syntes som om de menade, att en tjuf aldrig borde upphöra att bli tjuf.

Hjerts svagheter ha vi omnämnt; de börjande frestelserna likaledes. Men väl insåg han att han var lika god som någon af de andra, lika hederlig som de. Han visste hvarför han begått sitt första brott; det visste ej de. Han stred många strider med sig sjelf: striden med sitt begär efter penningar och sitt begär att uppföra dem på dåliga nöjen, striden med sitt menniskohat. Ty han kände sig hata de menniskor som ej ens tycktes tillåta honom att blifva en ärlig man.

— Jag skall blifva det jag anses för, tänkte och sade han för sig sjelf. Jag röner lika mycken eller lika liten heder ändå, och så på köpet får man godt om det som klingar. Jag skall slå två flugor i en smäll!

Hjert begick nu sin andra inbrottsstöld. Detta var 1867. En stor del af penningarne han tillgreps gjorde han inom kort slut på. Nu hade han oåterkalleligen invigt sig åt brottslingens hemska värf.

Huruvida han begick flera stölder, innan han greps, kan jag ej med visshet säga. Antagligen gjorde han det. Det dröjde, i hvilket fall som helst, ej länge, innan han var i polisens klor. Han vårdade sig ej att neka, emedan det var föga bevändt med att göra det.

Inbrottsstölden skedde under försvärande omständigheter, och så dömdes Hjert att undergå straffarbete å Långholmen under en tid af fem år.

Nu börja hans lefnadsäfventyr, hvilka endast ha ett mål, brottet. Nu kom han till ett ställe, der han lärde sig att bli samhällets förklarade fiende på lif och död. Det goda, försynen hade ämnat att uträtta med honom, blef till intet. Hädanefter skulle han blifva stigmannen, så svor han sjelf, innan han trädde inom fängelsets portar.

På Långholmen kommo de båda brottslingarne tillsammans, hvilka sedermera skulle göra sig så fruktansvärdt ökända öfver en stor del af Sverige. På Långholmen sammanträffade han med

Tektor.

Om hans första uppträdande i Stockholm, vilja vi här äfven något nämna.

I början på 60-talet fanns en murarhandtlångare anställd vid byggningsarbeten än här, än der i hufvudstaden. Det var ej en dålig arbetskarl, men hvad han saknade var uthållighet.

Denne man var Conrad Petterson Lundqvist, hvilken sedermera kallade sig Tektor.

Han varseblefs många gånger dag efter dag stå nere vid gränderna till Munkbron, i sällskap med åtskilliga andra personer, iklädd sin murardrägt: blårandig blus och grå byxor. Man observerade, att han ej så sällan, än med det ena sällskapet, än med det andra, besökte de närbelägna krogarne. Den som då kände honom, försäkrar emellertid, att Tektor ej var någon drinkare och att man aldrig såg honom öfverlastad, om än någon gång rusig.

Tektors lust tycktes hufvudsakligen bestå i att, som man säger, "slå dank".

Polisen hade nog sina ögon fästade på honom, redan då, men det kan styrkas, att Tektor ej, någon veterligen, vid den tiden företog sig sådant att han direkt kunnat näpsas af lagens hand. Emellertid, likasom han älskade att sällskapa med kreti och pleti utomhus, förde honom hans naturliga sympati att äfven inomhus ha med tvetydiga personer att beställa. Det var ett

illa känt ställe på Baggensgatan vid den tiden hvilket polisen särskildt blifvit ålagd att ha i minne. Detta ställe var Tektors käraste uppehållsort.

Alltsom oftast såg man Tektor i sällskap med samhällets qvinliga olycksbarn, på gator och i gränder, skrattande och glammande. Härutinnan kan man varseblifva en olikhet mellan honom och Hjert. Denne senare försummade visserligen ej att odla dylika bekantskaper, äfven han; men han var för stolt att ute låtsa, att han kände dem.

Hjert hade mera ambition än Tektor och gaf mera akt på sin person.

Efter ett par års härvaro försvann Tektor från hufvudstaden: han begaf sig till sin födelsebygd igen. Här flögo ej mer än förr stekta sparfvar i hans mun, hvarför han stälde färden först till Kalmar län. Arbetsförtjensten var liten, och inom kort befann han sig på Gotland. Här stod han nu utan penningar och utan arbete för tillfället. De onda läror han insupit i sin barndom buro nu frukt. Antagligen utan mycket betänkande och rådfrågande med sitt samvete begick han en djerf inbrottstöld. Denna stöld, som lyckades så väl och på en gång gaf honom fullt, gjorde att han på allvar började att utöfva tjufyrket. Snart kom han dock i fällan. Han dömdes och undergick sitt första straff å Visby cellfängelse.

Sedan Tektor således blifvit hallstämplad som brottsling, begaf han sig till hufvudstaden för andra gången. Om hans uppträdande här då är intet nytt att säga. Han tycktes endast ha kommit hit för att råga måttet fullt. Han anklagades för inbrottsstöld och mordbrand och dömdes att undergå straffarbete å Långholmen under en tid af fem år. Detta var 186

Hjert och Tektor hade varit i samma stad, det är Stockholm, åtskilliga år utan att någonsin sammanträffa. Deras öden hade måhända fört dem ganska nära hvarandra någon gång; men de hade aldrig sett hvarandra. Det var först inom fängelsets murar som de skulle sluta ett brottets och laglöshetens fosterbrödralag.

III.

Hjert och Tektor på Långholmen.

Öfver porten till Dantes helvete lästes en inskrift, som betydde: "I som inträden här, öfvergifven allt hopp!"

Icke utan skäl skulle de, som hafva makten och lagen i sina händer, kunna inskrifva detsamma öfver portarne till våra gemensamhetsfängelser.

Ty den som inträder der, *måste* öfvergifva allt hopp, om han äfven sjelf vill fortfara att hoppas. Han inträder der, ej för att återupprättas utan för att behandlas, som det vilda djuret, hvilket rifvit någon och därför skall straffas i sin bur.

Han inträder der för att återvinna den förlorade delen af sitt menskovärde . . . tror ni måhända? Nej, för att upphöra att bli människa.

Han inträder der såsom en fördömd bland djeflar; bland människor som trampa lag, rätt och sanvete under fötterna, som vildt håna det samhälle, hvilket kastat dem handlöst från sig.

Han inträder bland människor, hvilka i följd af egen brottslighet och samhällets vanvårdnad äro dömda till fängelse för viss tid och till samhällets förakt för alltid.

Han inträder bland människor, som aldrig förlåta samhället, därför att det sjelf aldrig förlåter, aldrig glömmmer.

Han inträder i en afgrund i smått och skulle vara en engel, om han ej blefve en djefvul.

Långholmen är framför alla andra fängelser ett sådant, på hvars port denna skrift borde stå inristad.

Här sammanträffade Hjert och Tektor.

Det var någonting egendomligt med detta sammanträffande. De båda, sedermera så ryktbart vordna banditerna, kommo i fängelset vid samma tid; de voro af alldeles samma längd; deras utseende var så pass lika, att man väl kunnat tagit dem för bröder. Lägg härtill, att de dömts för samma brott och till nära lika långt straff.

Hvilka lika egenskaper, som sammanförde dem, utlåta vi oss ej här öfver. Båda voro djerfva och förslagna, och Hjert sökte sig säkert någon bundsförvant, hvilken kunde vara honom till nytta, när han äntligen blef fri.

Båda användes å fästningen vid de yttre arbetena; Hjert var ju, innan han kom dit, bergsprängare och Tektor murare. Under dessa arbeten, då flera fångar i allmänhet äro tillsamman, kunna många planer hopsmidas, många mörka tankar anförtros i ord. Soldaten som vaktar dem, sitter med sitt laddade gevär uppe å en bergsklint, försänkt i ett stilla *dolce far niente*. Hvad har han väl annat att göra?

Det var bland stembrotten å Långholmen som Hjerts och Tektors ödesdigra bekantskap började; det var bland dessa stembrott, som de kommo öfverens om många af de dåd, hvilka sedermera skulle göra dem båda så fasansfullt ökända.

Ty ju längre Hjert vistades på Långholmen, desto mera utvecklades hans banditlynne. Och om någonstads det finnes en brottets skola, så är det Långholmen. Det är en onskans förfärliga enväldsrrike. Här finnes både styresmän och styrda. Här finnas hjeltar i brott och brottets mesar. Den enda lagen i detta laglöshetens samfund är: blif värre, idligt värre! Skulle någon gång en tanke på bättring, ett godt beslut uppstå inom dessa dystra murar — så qväfves det allt med jernhand. Allt hvad rätt är hånas, allt hvad heligt är bespottas. Det veka lynnet, som väger mellan ondt och godt, måste träda ut härifrån såsom den förhårdade onskan. Det har alltför länge lefvat i en atmosfär, hvilkens medelpunkt är afgrunden.

Här utbildades Hjerts banditlynne, här svor han samhället ett osläckligt hat, detta samhälle som endast vet att straffa, men ej att upprätta; här rufvade han på planer, liksom roffågeln rufvar på sina ägg.

Allt hvad han tänkte, anförtrorde han åt Tektor. Han fann alltmer i honom sin like i samvetslöshet och, om det gälde, öfverdåd, om han ock såg honom vara mycket svagare än han i inre uthållighet — i karaktär, brottets karaktär.

Här bland stenbrotten öfverenskommo de om flykt. Marschrutan för plundringar var redan utstakad. När det ändtligen gälde, blef det endast Hjert som lyckades; Tektor försummade sig i rätta ögonblicket.

Hjert lyckades verkligen att fly, befann sig i frihet en tid, men blef snart ertappad och återförd till Långholmen.

Strängare blef uppsyningen öfver honom nu. Han och Tektor lärde att allt närmare känna hvarandra. Deras öfverenskommelser mognade och bestämdes ännu mer.

Slutligen hade Hjert tjent ut sin strafftid; det var den 7 Februari 1874. Brottslingarne öfverenskommo att träffa hvarandra i Stockholm.

På fri fot hade Hjert ej någon annan afsigt än att stjäla, uteslutande stjäla. Han bagaf sig ned till Småland. Men saker af mindre värde föraktade han att tillgripa; här skulle slås på stort! Han skulle nu tillfredsställa sitt begär efter guld och silfver. Endast sådant tillegnade han sig. Han tillgrep åtskilliga pretiosa från en guldsmed i Oskarshamn, samt gjorde två inbrott i Jerna och Ramsta socken.

Hans håg stod till Stockholm. Der skulle han ju ock hafva sin kamrat. En del af det stulna gömde han under en en större sten vid stora Essingen; sedermera hämtade han dock det och försälde en god del till några af Stockholms tillmötesgående tjuvköpare.

Den 16 Juli 1874 var Tektors strafftid slut.

Hjert väntade honom på ett illa beryktadt ställe vid Norrlandsgatan. De sammanträffade samma dag på qvällen.

Nu gälde det att utföra de brottliga planer de mellan stenbrotten å Långholmen och inom dess dystra murar öfverenskommit.

Deras egentliga banditlif började.

IV.

Hjerts och Tektors djerfva stölder samt deras mord på ingenjör Upmark och hans körsven.

Det är ej vår mening att här framlägga en berättelse öfver alla de stölder, som Hjert och Tektor nu gemensamt begingo. Det skulle vara af föga intresse att uppräknas dem; för öfrigt äro de nogsam bekanta. Vid vidröra här de hufvudsakligaste dåden, der deras djerfhet och hänsynslöshet mest uppenbarade sig.

De begåfvo sig först nedåt Småland och sedermera till Östergötland. Här börjar nu deras egentliga stigmannalif. Såsom stigmänner i fornda dagar, hade de ock sitt läger i skogarne. Det är anmärkningsvärdt, att hvad de först och främst traktade efter var guld och silfver; af värde skulle det stulna vara. Så fingo personer både i Motala och i Svanhals (Tektors födelsebygd) släppa till åtskilligt värdefullt. När de någongång jemte mat tillgrepo dryckesvaror på bättre ställen, läto de alltid bränvinet och kognaken stå ovidrörda, men tillegnade sig champagnen och sherryn. Ingendera af dem var någon drinkare, som vi förut nämnt; derföre voro de desto farligare. Med rediga, klara hufvuden kunde de utföra sina illgerningar. Men på samma gång voro de stora vänner af det, som smekte gomen.

Redan under det de sutto på Långholmen, hade de kommit öfverens om att rövva posten; då kunde de på en gång få så mycket penningar, som behöfdes. Efter den betan skulle de skudda stoftet af sina fötter och begifva sig till Amerika. Det var under inflytande af denna tanke, som de en natt från löjtnant Forsbeck vid Ekeby tillgrepo ett bakladningsgevär och ett mynningsgevär, begge med dubbla pipor.

Derefter begåfvo de sig till Norrköping för att anskaffa ammunition. Der köpte de krut och hagel i en bod samt bly till kulor i en annan bod.

De begåfvo sig från Norrköping med jernvägen till Norshelm samt derifrån med ångbåt till Motala. Detta var den 18 Augusti. Den 20 färdades de på jernväg till Sparreholm, hvarefter de genast begåfvo sig till Malmköping. Gevären, som de skulle begagna, kvarlemnades, inlindade i vaxduk, utanför köpingen i en backe. I denna trakt uppehölo de sig till natten mellan 31 Augusti och 1 September, då mordet begicks.

Och hvad gjorde de under denna tid?

Verkligheten öfverträffar mången i fasa det vildeste utbrott af dikt. Knappast någon sammansatt rövfarhistoria, Schinderhannes' eller Rinaldo Rinaldinis, hvilken kom håret att resa sig på ens hufvud, när man som barn läste dem, kan jemföras med Hjerts och Tektors beredelse till mordet och det derpå följande mördandet. Det är scener, som erinra om dem i vargklyftan i Friskyttan. Ondskans konung visade sig i denna klyfta; månne han ej framskymtade under Hjerts och Tektors förberedelser till den rysliga gerningen?

I närheten af Malmköping bröto de från ett hus ett stycke af en taktärna utaf jernplåt. Af det inköpta blyet skulle de stöpa kulor; stycket af taktärnan skulle tjena till smältdegel.

Derefter begåfvo de sig in i den djupa skogen.

Stöpningen började. Det var egentligen under natten de voro i verksamhet; de fruktade dagen och att någon menniska oförmodadt skulle få se deras förhållande. Under dunklets tystnad, belysta af månen, stöpte de nu kulorna. Stöpningen tillgick på så sätt, att en pinne skars af nästan samma tjocklek som gevärspipen. Denna pinne omlindades med papper, hvarefter den urdrogs.

I den sålunda bildade pappershylsan, som nedsattes i sand, götos derefter kulorna.

När dessa voro färdiga öfvade de sig, äfven under nattens tystnad, med målskjutning. De sköto mot uppsatta papperslappar.

När de väl hunnit träffsäkerhet, skulle de mörda!

De hade bestämt att posten skulle röfvas vid en grind inne i skogen. Hjert skulle taga plats på venstra och Tektor på högra sidan af vägen.

Den första natten de väntade med laddade gevär för att taga menniskolif, misslyckades de. Posten hade redan hunnit genom grinden, och då ansågo de det vara för sent. Den färdades nämligen i kärra och bofvarne trodde, att den skulle färdas i diligens.

När de erfärit verkliga förhållandet, begäfvö de sig $\frac{1}{2}$ mil längre åt Eskilstuna. De beslöto nu att beväpnade med stakar här anfalla posten. Posten kom, men åtföljdes af ett annat åkdon, hvarföre de ej vågade anfalla densamma.

De förföljdes till en början af otur. Det var som allmakten sjelf ville varna dem.

Tektor föreslog nu, att de skulle återvända till det förra stället vid grinden. Det gick ej längre an att dröja i trakten. De hade redan blifvit observerade.

Men det var andra lif än de ämnade, som skulle falla för deras skott.

Klockan var $\frac{1}{2}$ 12 på natten, när äntligen ett åkdon anlände. Det var en täckt vagn. Hjert och Tektor trodde, att det var posten; det var dock ej så. För grindens stängselklinka hade de satt en stor sten, på det att ej grinden skulle så lätt kunna öppnas. Den täckta vagnen anlände fram. Tektor afsköt sitt första skott mot körsvennen, som satt på kusksätet. Det träffade ej. Hjert afsköt det andra skottet. Det träffade. Körsvennen störtade baklänges. På samma

gång framsträckte den i vagnen sittande personen sin arm för att fatta tömmarne. Tektor afsköt mot honom sitt andra skott, hvilket träffade armen. Samtidigt härmed afsköt Hjert sitt skott i riktning åt vagnens suflert. Inne i vagnen hördes rop om hjälp. Det djefvulska sinnet hade nu fattat Hjert helt och hållet. Han laddade kallblodigt ånyo och sände ännu ett skott inåt vagnen.

Nu — ödets styrelse! — ankom just i ett kärråkdon posten, som de tänkt att röfva. De hade således misslyckats; de hade mördat gagnlöst. Inne från vagnen hördes qvidande rop om hjälp. Hjert och Tektor funno det nu vara bäst att gömma sig. De hörde den i vagnen sårade säga, att röfrarna voro i närheten. Den som skjutsade posten aflägsnade sig emellertid allt hvad tygen höllo, och allt med postiljonens goda minne. Rädde sig den som kan, tänkte de!

Det var ingenjören Upmark, som här blef mördad, den goda familjefadren, den energiske och framstående mannen. Hans körsven, namnet var August Larson, ljöt genast döden af det skott han af Tektor erhöi.

Men bofvarne sjelfva, de blefvo nu för en gång modlösa. De hade begått en förfärlig gerning utan att deraf draga ringaste nytta. Detta grämde dem djupt i deras innersta. Hjert föreslog tt de skulle öppna dörren till vagnen, för att se hvem som befann sig i densamma och plundra, hvad som plundras kunde. Men Tektor började att erfara räddhåga; samvetet slog honom för denna hemska illbragd. Han ville det ej.

De begåfvo sig vägen framåt med bössorna i handen och stannade ej förrän i närheten af Flens jernvägsstation. De lade sig på en höskulle att sofva. Solen hade då redan gått upp.

Vi sade, att ingenjör Upmarks körsven genast ljöt döden. Ej så ingenjör Upmark sjelf; han måste plä-

gas mycket innan dess. Sedan postiljonen, hvilken skotten egentligen voro ämnade, äntligen tillika med sin körsven tagit sitt förnuft till fånga, berättade de, hvad de sett, i ett bondhemman ett godt stycke från det ställe, der brottet begåtts. Husbonden på hemmanet — dess namn är Nafvesta och egarens Anders Erikson, en gammaldags odalman — beslöt att sjelf begifva sig dit. Hans familj varnade honom, besvor honom att skona sitt eget lif — röfrarne hade säkert ännu många kulor kvar. Men det hjälpte ej; han begaf sig i väg för att, om möjligt vore, rädda lifvet på de olycklige.

Han fann körsvennen död vid sidan af kuskbocken och Upmark döende i vagnen. Han tog båda med sig hem.

Den som skrifver detta har sjelf nyligen hvilat öfver natten i det rum, der Upmark led sina svåra plågor och der han drog sin sista suck. När den som skrifver detta, befann sig der, qvarsutto och qvarsitta väl ännu märken på väggen invid sängen efter Upmarks blodiga fingrar. Han hade säkert fört dem mot väggen under sina olidliga smärtor.

Det är en åsyn, att man sjelf kunde gråta blod dervid.

Man skulle tro, att Hjert och Tektor efter denna fasaväckande gerning skulle gömma sig i jordens innersta. Nej, tvärtom, nu börja deras djerfvaste dåd. De hade nu helt och hållet försvurit sig till det onda; det syntes som denna makt på samma gång gynnade och gäckade dem. De lyckades på många ställen tillgripa ganska värdefulla saker, men de fingo aldrig någon egentlig nytta af dem. När de stodo vid målet och voro nära att tillägna sig kolossala summor — såsom när de lyckats att komma in i Motala- och Oskarshamnsbanken — kom alltid ett oöfvervinnerligt hinder i sista ögonblicket.

Efter mordet begingo de småstölden än här, än der, hvilade om nätterna dels i lador och dels uti sko-

garne. Den 10 September anlände de till Motala för att begå inbrott i banken derstädes. De öppnade med en falsk nyckel en dörr, hvilken ledde in i en tambur till sjelfva banklokalen. Just som dörren var öppnad, anlände en vaktmästare. Hjert och Tektor gömde sig i förstugan; det var nämligen om aftonen och mörkt. Vaktmästaren fann dörren öppen och gick in i banklokalen. Här var således ej värdt att försöka.

Efter åtskilliga stölder på flera ställen kommo de slutligen öfverens om att göra sitt stora kap i Oskarshamnsbanken. Det var den 18 September de anlände till sistnämnda stad. Under hela denna tid hade de ej någon enda natt hvilat under tak. Klockan 12 på natten gjorde de försöket. De inpraktiserade sig, tack vare verktyg, och inträngde slutligen i kassahvalvet.

I hvalvet funnos fyra kassakistor. Den första till venster tillgrepo de och flyttade i rummet utanför. De funno den dock för tung. De tillgrepo nu den andra nästintill. Då äfven den befanns vara för tung att bära, tillgrepo de en utanför på berggården stående dragkärra. På denna bortförde de kistan utåt strandvägen till en bergshåla. Der sönderbröts den. Den innehöll — endast vexlar.

Den första kistan innehöll bankens hela kassa omkring 400,000 kronor!

— Nej, bättre lycka måste göras, sade Tektor. Låtom oss begifva oss till Gotland.

Tektor var bekant med den orten; han hade der undergått sitt första straff.

Dit ankommo de den 27 September. Deras stölder derstädes voro både många och djerfva. De syntes, snart sagdt, ega förmågan att göra sig osynliga. De ströfvade från socken till socken natt efter natt och tillgrepo penningar, silfver, guld, mat, klädespersedlar om hvartannat. Slutligen började de att bryta sig in

i kyrkorna, utan att dock derstädes lyckas tillgripa någonting.

Det har berättats, att den delen af ön, der de många stölderna af de djerfva tjuvarne begingos utan att de blefvo upptäckta, fattades af en panisk förskräckelse. Man lemnade till och med om nätterna sina dörrar öppna, emedan det ansågs ej vara någon nytta att begagna sig af låsen. Tjuvarne inträngde ju genom lykta dörrar.

I stället för att tappa hufvudet, borde man väl anställt skallgång efter de förslagne tjuvarne. Ordningmakten uppenbarade för sin del föga verksamhet. Ryktet om de djerfva stölderna spred sig öfver hela ön; den ena anmälningen efter den andra anlände till vederbörande; med de lade armarne i kors — också ett korstecken öfver de begångna dåden!

Hjert och Tektor anade sjelfva, att det förr eller senare skulle börja att osa hett för dem, hvarföre de begåfvo sig oantastade ifrån Gotland efter att hafva gömt en del af det stulna i en halmstack utanför staden Visby.

Färden från Gotland är en af de märkligaste.

De tillgrepo en båt i Visby hamn, seglade med den ut bland vindar och vågor på Östersjön för att komma öfver till fasta landet. De hade intet matförråd med sig, endast ett kvarter konjak.

Det der låter ju mera som en saga än som en händelse ur verkligheten. Efter tre dagars segling anlände de till sjötullen utanför Norrköping. Der ropades de an af tullbetjeningen. I båten hade de det på Gotland stulna guldets och silfrets. De fruktade att detta kunde rödja dem, hvarför Hjert sänkte detsamma i sjön. Båten visiterades. Derefter landade de å annat ställe.

Sedermera styrdes färden till Stockholm. Det dröjde ej länge, innan Stockholms detektiva polis fick korn på, att Hjert och Tektor voro der. Denna polis hade

sina särskilda orsaker att misstänka, att just Hjert och Tektor voro "Gotlandstjufvarne", som de kallades.

Deras gripande hade likaledes sin äfventyrighet. Detektiva polisen medföljde bantåget Torsdagen den 5 November från Stockholm söderut. Man trodde sig veta, att Hjert och Tektor begifvit sig den vägen. Vid Liljeholmens jernvägsstation, framträdde plötsligen Hjert — han skulle medfölja som passagerare och hade gått från staden till Liljeholmen. Seende sig igenkänd. (bofvarnes signalement var spridt öfver hela Sverige) försökte han att springande söka sin räddning. Poliserna voro efter honom i hack och i häl. När han märkte, att han ej kunde få försprång, vände han sig på en gång om, höjde en knif och hotade att taga dens lif som kom. En sten träffade i rätta ögonblicket honom i pannan, hvarefter en af poliserna med sin öfverrock till skydd rusade på honom. Den dragna knifven genomträngde rocken, men Hjert blef deras fånge.

Hvar hade då Tektor blifvit af?

Han befann sig i närheten, när Hjert blef igenkänd; men när han varseblef huru illa denne kom ut, begaf han sig hals öfver hufvud från stället. Detta var på morgonen. Han vandrade genom skogarne åt söder och kom vid middagstiden till Södertelje. Här vågade han sig fram efter åtskilliga betänkligheter. Före honom voro der dock ett par af detektiva polisens i Stockholm tjensteandar. Äfven han blef igenkänd; äfven han försökte att springa sig till räddning, men upphans. Liksom Hjert drog han knifven och hotade att genomstinga den förste, som kom. Han öfvermanades dock lättare än Hjert.

Såväl Tektor som Hjert innehade äfven pistoler, krut och hagel samt dessutom — arsenik. Båda påstodo, att de brukade intaga dylikt i små doser. Måhända var det meningen att använda det äfven till något annat.

Förhören, som nu började med de båda djerfva brottslingarna, voro både många och långa. Till en början nekade de hårdnackadt. Nu som alltid visade isynnerhet Hjert sitt styfva lynne. Det ena korsförhöret aflöste det andra. De tvingades till en början att åtminstone ungefärligen göra reda för, hvar de uppehållit sig.

En antydning gafs af en gammal polisman, att Hjert och Tektor måhända voro ingenjör Upmarks och hans körsvens ännu oupptäckta mördare. Deras uppehållsorter, deras sväfvande svar, deras hårdnackenheter att dölja, hvar de vid denna tid uppehöll sig --- många omständigheter med ett ord gafvo sken derät.

Ännu allvarligare började förhören.

Behandlingen af fångarna var mild och försigtig. De tillätos att erhålla annan föda än den vanliga fångkost. Man viste ganska väl, att dessa båda bättre skulle vinnas genom mildhet än stränghet.

Ansatta från alla håll, började såväl Hjert som Tektor — de förhördes till en början hvar för sig — att bekänna sina stölder, hvilkas antal voro legio.

Att de varit i närheten af Malmköping vid samma tid morden begingos, blef dels af deras motsägande dels af deras öfverensstämmande uppgifter slutligen ganska tydligt.

Tektor var den, som först vans. Under tårar erkände han de rysliga morden.

Hjert syntes öfverraskad, när han erhöill kunskap derom. Men han erkände ej därför. Det var först efter ytterligare några dagars bearbetning, som han kallt och lugnt talade om hvad som skett i närheten af Malmköping.

Vi känna det öfriga: ransakningen vid de olika domstolarne, Hjerts och Tektors dömande till döden och denna doms slutliga stadfästade af Kongl. Maj:t den 17 Mars 1876.

Hjerts och Tektors beredelse till döden.

De båda banditerna voro nu skilda. De skulle på olika ställen beredas till döden och på olika ställen emottaga dödshugget.

Hjert bereddades i norra läncellfängelset i Stockholm, Tektor på läncellfängelset i Visby. Vi vilja först något vidröra

Hjerts

beredelse till döden. Inom Stockholms norra läncellfängelse lär en nyevangelisk anda vara rådande, såväl bland befäl, vaktknektar som fångar. Denna nya sekts lättvindiga sätt att blifva "omvänd" faller till och med fångarne i smaken. De blifva hokus, pokus "kristna" efter att endast ha vistats ett par timmar i detta fängelse — för att sedermera bli sju resor värre, när de komma ut igen. Man vinner alltid något på den själftagna andligheten.

Hjert föraktade ett dylikt lismande. Han var en bof, men en bof med karaktär och som en sådan ville han visa sig. Den prestman som hade den andliga vården öfver fängelset, blef därför helt tvärt afvisad.

Så kom dödsdomen. Den upplästes för Hjert. Men den uppmärksammaste granskare kunde ej finna, att en min förändrades i hans jernhårda anlete.

Ej heller blef hans sinne förändrat till en början. Han var om möjligt mera dyster och sluten än förut. Han berättade sedermera sjelf, att han under dessa stunder beslutat att gå till döden som ett djur. Om evigheteten hade något att erbjuda — nåväl! — det fick han se. Han sörjde ej deröfver tillsvidare.

Man må gerna gifva sitt erkännande åt såväl den ovanliga energin som förmågan hos prestmannen, hvil-

ken beredde honom till döden. Han ryckte upp Hjert ur detta tillstånd af dvala och förde honom till att tänka på livets viktigaste fråga.

Dessa tankar yttrade sig till en början under form af opposition. Hjert hade läst ett och annat af de rationalistiska flygskrifterna och sade sig tvifla på sanningen af uppenbarelsen. Sedan det ena bräckliga stödet efter det andra blifvit honom undanryckt i detta fall, sedan haltlösheten af hans tvivel blifvit honom tydligt visade, föll han slutligen till föga.

En kraftig väckarpredikant utom presten var säkert äfven — döden. Låt vara, att Hjert hade ett djerft, äfventyrligt och allt trotsande lynne. Inför den starke mannen med lian, som redan gläntade på fängelsets dörr, måste dock hans mod falla. Hjert kände den dag han skulle komma — som befriare eller med en mörk evighets hot i sin blick! Hjert störtade sig med hela sin själ i religionens armar.

»Intet eller allt!» synes alltid hafva varit hans valspråk. Liksom han förut sträfvade att bli en hel och hållen bof och verkligen blef det mer än någon, sträfvade han nu att blifva hvad man kallar »kristen» helt och hållet. Det fanns ej något halft hos denna karaktär. — Tro dock ej, att detta försiggick utan svåra strider. Hans hårda lynne böjde sig ej så lätt under ödets som han tyckte ännu hårdare lagar. Han hade nämligen svårt för att skilja sig från den tanken, att han af ödet blifvit orättvist behandlad. Andra hade födts till rikedom och öfverflöd och utan att någon enda frestelse behöfde egga dem; han deremot hade födts till fattigdom och med vilda passioner. Det var ingen balans i rättvisans vågskål, menade han. Den ene fick för mycket, den andre för litet.

Hjert var ett barn af sin tid, mer socialist än någon förmodade.

Men ju mer han lärde sig inse att det finnes *En* hvilkens tankar icke äro människans tankar, desto mer ingöt sig harmoni i detta disharmoniska sinne. — Det säges dock och man skulle kunna tro det, att ångern öfver de begångna missgerningarne var nära att göra honom vansinnig och att han tyckte sig höra de dödas vålnader tillropa sig.

Det var endast ett uttryck af jordbäfningen i denna hårda natur!

Men genom qvalfulla strider tillkämpade han sig friden. De sista veckorna af beredsetiden, skref han till sitt föräldrahem — detta hem stod under fängelse-tiden för honom som en ljus hägring — till sin medbrottsling Tektor och till några bekanta. Brefven äro uppfyllda med förmaningar,

Han var nöjd med att dö och väntade sin dödsdag med lugn.

Tektor.

Vi hafva mindre uppehållit oss vid Tektor än vid Hjert och det af verkliga skäl. Tektor var nämligen en helt vanlig förbrytare; någonting häpnadsväckande skulle han aldrig ha företagit, om han ej haft Hjert till ledare.

Tektors beredelse till döden vidröra vi här i största korthet, emedan derom är föga att säga. Han hade ej den lyckan att till själasörjare få en man med det nit och den människokärlek som Hjert. Deremot sparades ej på andliga föredrag af betydlig både bredd och längd.

Innan dödsdomen kom, syntes Tektor vara villrådig, hvilket mål han skulle välja: likgiltigheten för det andliga eller läseriet. Men dödsdomen, den oåterkalleliga, gjorde ett skakande slag i saken.

Tektor emottog denna på ett helt annat sätt än Hjert. Han bleknade af förfäran, ångestsvetten perlade från hans panna. Han kunde ej återhemta sig förrän efter en lång stund.

Hans andelighet i nyevangelisk riktning var nu gifven. Allt det der går nu ganska lätt och innan Tektor sjelf visste ordet af, var han nära ett helgon. Men när det gäller, visar denna riktning som oftast sin skröplighet. Då visar det sig, att det svärdet fattats, som åtskiljer anda, märg och ben. . . .

Kommendanten å cellfängelset jemte hans familj visade Tektor den högsta välvilja. Denna familj vann ock hans förtroende mer än den, som på kyrkans vägnar beredde honom till döden.

Dagen för afrättningen närmade sig alltmera. Tektor var än lugn, än ytterligt uppskakad; han slets mellan två ytterligheter. Då han antagligen ej tillkämpat sig seger öfver sig sjelf, stod döden för hans ögon i en fasansfull gestalt.

Dagen före afrättningen begick Tektor nattvarden i närvaro af en stor mängd människor. Också ett dåligt effektsökeri af vederbörande midt i det dystra allvaret!

VI.

Hjerts och Tektors sista stunder och afrättning.

Hjert.

Klockan något öfver 2 om morgonen den 18 Maj fördes Hjert från Stockholms norra läns cellfångelse till det ställe, der han skulle afrättas. Han åtföljdes af sin själasörjare, Hellstedt. Afrättsplatsen var Lidamon, trefjerdedels mil norr om Malmköping.

Hjert hade förts på extratåg till Gnesta, derefter fördes han åkande till afrättsplatsen. Egendomliga

ödets lek: hans väg förde honom förbi det ställe, der Upmark och hans körsven blefvo mördade. Han skulle ha det slaget, om det ännu fanns kvar hos honom något af trots. Åsynen af detta ställe öfvervåldigade äfven honom. Tårar — hos honom ovanliga gäster — störtade ur hans ögon. Han hade djupt ångrat.

Snart derefter anlände de till afrättsplatsen. Spetsgården var redan uppstald. Denna tillika med den öfriga folkmassan uppgick till omkring 3,000 personer. Grafvens tystnad herrskade. Klockan var nu sju om morgonen. Solen lyste, men det var kallt och blåsigt.

Den som nu betraktade Hjert måste falla i beundran öfver det lugn han visade — ett lugn som väl skulle kunna kallas sublimt.

Ej ett drag förändrades i hans ansigte: ej en rörelse af rädsla kunde varseblifvas. Hjert hade alltid haft en lätt rodnad på kinderna; denna rodnad hade ej försvunnit. Det betydde ju, att hans blod rörde sig som vid ett vanligt tillfälle.

Med fasta steg betråde han schavotten, der han knäföll. Hans själasörjare läste nu öfver honom »Fader vår.» Han omfamnade och kyste själasörjaren. Derefter tog han af sig rockarne, västen, halsduken samt nedvikte skjortkragen, kastade en lugn blick öfver folkmassan — och lade sig ned på stupstocken, hvilken var betäckt med granris.

Nu var stunden kommen!

Skarprättaren, en femtiårig, starkt bygd man framträdde. Han höjde bilan med båda händerna, högt öfver sitt hufvud . . . den glänste i solskenet . . . han lät den hastigt som blixten nedfalla . . . på samma gång släppte han den med den venstra handen . . . den föll liksom af sig sjelf, som det tycktes, öfver offrets nacke — och hufvudet var skildt från kroppen!

Allt detta försiggick på en sekund!

Så var då detta lif slut, som haft så mycket att försona; så hade då denna hjerna upphört att arbeta, som utänt så många brott! Hans synder mot samhället sades nu vara försonade; när blifva samhällets synder mot honom försonade?

Tektors

afrättning försiggick samma dag och vid samma tid på Stenkumla backe, omkring en mil från Visby.

Qvällen förut, vid nattvarden, hade Tektor visat ett förvånande lugn. Detta öfvergaf dock honom helt och hållet dagen derpå. Han tog ett rörande afsked af den familj, som under hans fängelsetid visat honom så mycken godhet. Derefter började färden till afrättsplatsen.

En sådan nyfikenhet som vid Hjerts afrättning uppenbarade sig ej här. Omkring 700 personer hade infunnit sig, af dessa voro dock 400 uppådade för att bilda spetsgård.

Annorlunda framträdde Tektor för åskådarne, än Hjert. Hans tillstånd vexlade mellan den ytterligaste förfäran och en djurisk slöhet. Från kommendantens familj hade vid affärden blifvit honom lemnad en blomsterbukett. Denna vred han mellan händerna, under det att han kastade nästan fåniga, utryckslösa blickar öfver mängden. Ordet "Jesus" ljöd nästan oafbrutet ifrån hans läppar. Det var en åkållan, men ljöd som ett förtviflans rop.

Det var den pinsammaste syn någon kunde se.

De vanliga formulären började. Presten läste öfver offret ett par böner och Fader Vår. Nu var tiden inne.

Fullkomligt viljelöst fördes han uppför schavotten och lika viljelöst lades han ned på stupstocken. Bödeln höjde bilan . . . Som han det gjorde, hörde han Tektor med slocknande stämma säga:

— Herre, anamma min anda!

Bödeln höjde bilan . . . den föll . . . men träffade ej rätt. Eggen träffade i stället i närheten af ena skuldran. Ej ett ljud hördes från delinqventen.

Ännu en gång höjdes bilan . . . nacken träffades, men hufvudet skildes ej från kroppen!

Bland åskådarna blef det en förfärlig uppståndelse. Qvinnor, ja starka män, afsvinnade. Synen var ohygglig!

För tredje gången höjdes bilan — och hufvudet rullade på marken!

Så hafva nu de två brottslingarne försonat sina brott mot samhället. När detta samhälle tager deras lif, anser det sig vara försonadt.

Det är en försoning som i rätt nedstigande linie härstammar från det Mosaiska »öga för öga, tand för tand».

Men kan samhället lägga handen på sitt hjerta och frimodigt säga: jag har gjort allt för dessa, hvilkas hufvuden rullat ned för galbacken? De voro oförbätterliga. De måste slagtas som djur.

Kunde ej Hjert med sin karaktär, sin kraft i beslut och sin ovedersägliga ambition ej ha blifvit vänd till något bättre, om meniskorna varit mindre kärlekslösa utom fängelset och om våra fängelser ej varit sådana de äro?

Kunde ej Tektor med sitt för alla intryck — onda som goda — emottagliga sinne sedermera ha fått en bättre riktning än det han fick i barndomen?

Lagen vill ej svara härpå. Den afhugger denna gordiska knut med sitt svärd.

Ett högst orätt — och när det gäller lif ett himmelskriande — sätt, att lösa en sådan knut.

Men den skall nog lösas i sinom tid!